



Analyzing the Impact of the Islamic Republic of Iran Government's Policy on the Empowerment and Life Expectancy of Afghan Women Residing in Iran

Zahra Fazeli ¹

Masoud Motalebi ^{2*}

Seyyed Mustafa Abtahi ³

Ali Hassan Nia ⁴

Received on: 09/08/2022

Accepted on: 06/01/2023

Abstract

One of the most important topics in the study of Afghan women is the investigation of their empowerment and life expectancy. According to Imam Khamenei, the policy of the Islamic Republic of Iran is to support the honorable people of Afghanistan, especially Afghan women. The current research aims to study the role of empowering Afghan women living in Iran in increasing life expectancy and providing effective solutions. Considering that Afghan women are hardworking and resilient individuals, they also constitute a significant percentage of the immigrant population in Iran. Therefore, it is necessary to address the issue of empowering Afghan women and improving their life expectancy while living in Iran. The research approach is qualitative, utilizing the grounded theory method. Twenty educated and employed Afghan women were interviewed.

Through the analysis of the participants' narratives, 89 subcategories, 6 main categories, and one core category were identified under the theme of "Believing in Strengthening Oneself for Change".

The findings reveal that Afghan women and girls residing in Iran possess two key sets of abilities: those that enhance life quality (self-reliance, confidence, determination to reach goals, and fulfilling aspirations) and those that boost motivation (understanding one's role within the household and family, engaging with others, and confronting challenges). These abilities are closely linked to life expectancy.

Keywords: Afghan women, politics, Islamic Republic of Iran, empowerment, life expectancy.

1. Ph.D student in Political Science, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2*. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author: mmtph2006@yahoo.com)

3. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

4. Associate Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, Faculty of Humanities, Shahid University, Tehran, Iran.



واکاوی نتایج سیاست دولت ج.ا. ایران بر توانمندسازی و امید به زندگی زنان افغان ساکن در ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۶

زهره فاضلی^۱

مسعود مطلبی^{*۲}

سید مصطفی ابطحی^۳

علی حسن نیا^۴

چکیده

از مهم‌ترین موضوعات در مطالعات زنان افغان بررسی وضعیت توانمندسازی و امید به زندگی آنان است. مطابق با منویات امام خامنه‌ای، سیاست جمهوری اسلامی ایران حمایت از مردم شریف افغانستان به‌خصوص زنان افغان است. پژوهش حاضر درصدد مطالعه نقش توانمندسازی زنان افغان ساکن ایران در افزایش امید به زندگی و نیز ارائه راهکارهایی کارآمد است. با توجه به اینکه زنان افغان، زنان سخت‌کوش و مقاومی هستند و نیز درصد قابل توجهی از جمعیت مهاجران در ایران را تشکیل می‌دهند. از این رو پرداختن به مسئله توانمندسازی و امید به زندگی زنان افغان ساکن ایران امر لازم و ضروری است. رویکرد این پژوهش کیفی و روش آن گراند تئوری (نظریه زمینه‌ای) است و از ۲۰ نفر از زنان افغان تحصیل کرده و شاغل مصاحبه به عمل آمده است. با تحلیل روایت مشارکت‌کنندگان، ۸۹ مقوله فرعی و ۶ مقوله اصلی و یک مقوله هسته تحت عنوان باور به قوی کردن خود برای تغییر بر ساخت شد؛ یافته‌ها نشان دهنده آن است که زنان و دختران افغانستانی ساکن ایران با دو دسته توانمندی یعنی توانمندی‌های بهبود کیفیت امید به زندگی (خودتکاپی و اطمینان خاطر، جرئت دستیابی به هدف و عملی ساختن خواسته‌ها) و همچنین توانمندی‌های افزایش انگیزه (آگاهی از نقش خود در خانه و خانواده، تعامل با دیگران و رویارویی با دشواری‌ها) مواجه هستند که این موارد ارتباط عمیقی با امید به زندگی دارد.

واژگان کلیدی: زنان افغان، سیاست، جمهوری اسلامی ایران، توانمندسازی، امید به زندگی.

۱. دانشجوی دکتری رشته علوم سیاسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، (صفحه ۶۱-۸۴)

دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

*۲. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(نویسنده مسئول: mmpth2006@yahoo.com)

۳. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۴. دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

مقدمه

توسعه در یک جامعه، هنجارهای بسیاری دارد اما بی‌تردید ارتقا یافتن منزلت زنان از حائز اهمیت‌ترین این هنجارها است (فاضلی‌کیا، ۱۳۹۸: ۲۰). در نظام جمهوری اسلامی ایران زنان نقش بسیار مهمی در جامعه اسلامی دارند، به بیان امام خمینی (ره) زن در تعالیم اسلامی شخصی است که از ابتدای خلقتش همانند مرد است^۱ و متناسب با ماهیتش از حقوق^۲ و وظایفی^۳ برخوردار بوده است و زنان با ایده و طرح‌ها و مشارکت با مردان موجب ارتقا و پیشرفت جامعه می‌شوند. (صحیفه نور، ج ۹، ۱۳۷۵: ۷۶). همچنین امام خمینی (ره) معتقد به دو گونه حیثیت در خصوص زنان است. اولاً حیثیت انسانی بین زنان و مردان^۴، ثانیاً حیثیت تکوینی ذاتی که در زمینه آموزش و تربیت^۵ و شاخصه‌های انسانی جاری می‌گردد. حضرت امام بیشتر نگاهشان در خصوص زنان ناظر به حیثیت دوم است که موجود فاخر خدای متعال است^۶ که توانایی و قابلیت‌های ویژه‌ی آموزشی و تربیتی را دارا است (ملک‌زاده، ۱۳۹۵: صص ۱۵۷ - ۱۵۶). در افغانستان زنان از نظر دسترسی به آموزش و آگاهی، مراقبت‌های بهداشتی و خدمات درمانی، توانمندسازی، اشتغال در داخل و خارج از خانه و امید به زندگی در وضعیت مناسبی قرار ندارند. زنانی که در مشکلات و مصیبت‌های ناشی از جنگ‌های داخلی و اشغال کشورشان توسط بیگانگان هیچ نقشی نداشته‌اند و آنان از دیگر مردم جامعه بیشتر مورد صدمه و آسیب قرار گرفته‌اند و در واقع فراموش شده‌ترین افراد جامعه افغانستان هستند

۱. سخنان حضرت امام خمینی (ره) ناظر به آیاتی از قرآن کریم و احادیث می باشد:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا (نساء: ۱).

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيًّا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَتَقَلَّتْ دَعَا اللَّهَ رَيْبَهَا لِيُنْزِلَ عَلَيْهَا صَالِحًا لَنَكُونَ مِنَ الشَّاكِرِينَ (اعراف: ۱۸۹).

۲. لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا (نساء: ۷).

۳. نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَاتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَافُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ (بقره: ۲۲۳).

۴. يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (حجرات: ۱۳).

۵. طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۶۷: ۶۸).

۶. ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ (مومنون: ۱۴).

(کیمیایی، ۱۳۹۰: صص ۷۳ - ۷۱). زنان افغان زنان مقاومی هستند زیرا آنان امتحان خود را در طی جنگ‌ها و مشکلاتی که در افغانستان پیش آمده نشان داده و توانسته‌اند تا حد توان مقاومت کنند. تعداد زیادی از این بانوان در ایران زندگی می‌کنند به همین خاطر زنان افغان درصد قابل توجهی از مهاجران در ایران را شامل می‌شوند، بنابراین بررسی وضعیت زنان افغانستانی ساکن ایران امری لازم و ضروری است. آنچه که زنان افغان ساکن در ایران بدان احتیاج دارند، آگاهی، آموزش و امید به زندگی است تا آنان بتوانند تدریجاً انگاره‌های ذهنی شکل گرفته در جامعه افغان اعم از نابرابری جنسیتی و عدم توانمندی و ناامیدی را تغییر دهند. بر این اساس، پژوهش حاضر به دنبال فهم زنان افغان از توانمندی‌شان به وسیله آموزش و رسیدن به مرحله امید به زندگی در ایران است. محقق در پی شناخت و کاوش این نظام معنایی از طریق روش پژوهش که نظریه زمینه‌ای است و همچنین ارائه راهکارهایی جهت تقویت توانمندسازی و امید به زندگی زنان افغان ایران از اهداف این پژوهش است.

الف - مرور پیشینه پژوهش

اهمیت بحث توانمندسازی زنان افغان و توجه به این قشر از مهاجران در ایران و سایر کشورها سبب شده است تا محققان بسیار زیادی در داخل و خارج به تحقیق پرداخته‌اند که در این بخش نتایج پژوهش‌های آنان بررسی گردیده است.

ساحل^۱ (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان «سکونت در دنیایی کاملاً مردانه: تحلیلی انتقادی از گفتمان طالبان درباره زنان افغان»^۲ با استفاده از تحلیل گفتمان فوکو به بررسی گفتمان طالبان می‌پردازد و عنوان می‌کند که گفتمان طالبان ریشه در مبانی متزلزل اسلام سیاسی دارد و حکومت طالبان که دارای ویژگی نکره‌سیاسی^۳ است عاملیت و مشارکت سیاسی زنان را محدود می‌کند و آنان را در زندگی عادی خود دچار مشکل می‌کند؛ اما انتقادی که بر این پژوهش می‌توان کرد این است که محقق مبانی اسلام سیاسی را منحصر در گفتمان طالبان می‌کند.

یعقوبی و مهرنوش^۴ (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان «زنان افغان و مسئله آموزش: صدسال تعارض

1 . Pamir H. Sahill

2 . Dwelling in an all-male world: A Critical analysis of the Taliban discourse on Afghan Women

۳ . سیاست مرده.

4 . Abdul Wajid Yaqubi & Ziaulhaq Mehrnoosh

تعارض سنت و مدرنیته»^۱ به بررسی جایگاه زنان در حقوق افغانستان از زوایای مختلف می‌پردازد. محققان عنوان می‌کنند با توجه به تلاش‌ها و مبارزات جاری در یک قرن گذشته در خصوص حقوق زنان افغان، اما هنوز زنان افغان از حق تحصیل، مشارکت سیاسی و استخدام در نهادها محروم هستند. متأسفانه در این پژوهش فقط به روایت مشکلات پرداخته‌اند اما پیشنهاد و راهکاری ارائه نکرده‌اند.

عزیزی و همکاران^۲ (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان «زنان پناهنده افغان با وجود اسکان در بریتانیا، خشونت خانگی را تحمل می‌کنند»^۳ به بررسی تجارب اسکان زنان پناهنده افغان و خشونت و ظلم علیه آنان پس از مهاجرتشان به بریتانیا می‌پردازد. محققان در طی انجام پژوهش متوجه این موضوع شدند که خشونت در میان زنان قوم هزاره که دارای سوابق تحصیلی بالایی بودند کمتر بوده اما بررسی دقیق این مسئله از سوی محققان انجام نشده است که به چه علت خشونت در خصوص زنان تحصیل کرده با قومیت هزاره به مراتب کمتر است از خشونت علیه سایر زنان مهاجر افغان در لندن.

فیث‌تان و اینلی سیگر^۴ (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان «حمایت گروهی از زنان و دختران افغان تحت عنوان کنوانسیون پناهندگان ۱۹۵۱»^۵ به بررسی محدودیت حقوق زنان و دختران در تحصیل، کار سایر فعالیت‌ها توسط طالبان می‌پردازند در واقع این پژوهش بیشتر به روایت مشکلات زنان افغان پس از روی کار آمدن طالبان پرداخته است و راهکار و پیشنهادی کاربردی از سوی محققین برای بهبود و حل این مشکل ارائه نشده است.

براتی و همکاران^۶ (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان «چالش‌های بهداشتی پس از ممنوعیت کار زنان افغان در سازمان‌های غیردولتی در افغانستان»^۷ به ممنوعیت کار زنان افغان در سازمان‌های غیردولتی و مراکز بهداشت می‌پردازند و عنوان می‌کنند که این ممنوعیت به تعلیق کارکنان بسیاری از گروه‌های بهداشت، تغذیه و کاهش خدمات مشاوره منجر شده است و در آینده بحران گرسنگی در افغانستان را تشدید کرده و میلیون‌ها نفر را در معرض خطر قرار می‌دهد؛ اما محققین به بررسی بحث بسیار مهم بحران بهداشت روانی زنان افغان پس از ممنوعیت کار توسط طالبان نپرداخته‌اند.

1 . Afghan Women and the Issue of Education: A Hundred Years of Conflict Between Tradition and Modernity

2 . Fatemeh Azizi, Pauline Lane, Melanie Boyce

3 . Afghan Women Refugees Enduring Domestic Violence Despite Finding Sanctuary in the UK

4 . Nikolas Feith Tan and Meltem Ineli-Ciger

5 . Group-Based Protection of Afghan Women and Girls Under The 1951 Refugee Convention

6 . Hosain Barati, Mirwais Ramozi, Sayed H. Mousavi, Yudai Kaneda, Akihiko Ozaki

7 . Health Challenges After a Ban on Women Working in Non-governmental organizations in Afghanistan

شاه عالمی^۱ (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان «ما هنوز اینجا هستیم: زنان افغان درباره شجاعت، آزادی و مبارزه برای شنیده شدن»^۲ یک مجموعه‌ای است گردآوری شده از روایت‌های دست اول سیزده زن افغان روشن‌فکر، دانشمند، هنرمند و تأثیرگذار در سیاست که حاضر به سکوت در مقابل طالبان نیستند و مهم‌ترین نظرات آن‌ها بیشتر در خصوص روش‌هایی از تربیت و توانمند کردن دختران در دو دهه گذشته است؛ اما نویسنده به بحث سنجش میزان تأثیرگذاری تربیت و توانمندسازی زنان افغان در مبارزه با طالبان و چالش‌های رو به روی آن برای آینده افغانستان نپرداخته است.

مشفق (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «بررسی زمینه‌ها و موانع توانمندسازی زنان برای پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی در کشور افغانستان» به بررسی توانمندسازی بانوان افغان و موانعی که بر سر راه رسیدن به توانمندسازی در حوزه پذیرفتن مسئولیت‌های اجتماعی مواجهات می‌پردازد و توانمندسازی زنان افغان را از چالش‌های مهم در جامعه افغانستان می‌داند. متأسفانه این پژوهش توانمندسازی زنان در افغانستان تنها منحصر در ابعاد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دانسته است.

زمردیان (۱۴۰۰)، در کتابی با عنوان «توانمندسازی زنان مقدمات، ابعاد و شیوه‌های اجرا» به توضیح مقدمات مفهوم توانمندسازی و خصوصیات آن، توضیح ویژگی جنبه‌های مختلف انسان و اجتماع، بررسی مهم‌ترین روش‌هایی که به کمک آن‌ها پیشنهادها و ایده‌های توانمندسازی به اجرا در می‌آید و در آخر هم به درک ضد توانمندسازی یا ناتوان‌سازی می‌پردازد. در این پژوهش بخش‌های آغازین با بخش پایانی دارای انسجام نیست.

ب_ مبانی نظری و روش پژوهش

۱- چارچوب مفهومی

۱-۱- توانمندسازی زنان

توانمندسازی یک فرآیندی است که در طی آن بانوان از درخواست‌ها و نیازهای درونی خویش آگاه می‌شوند، جرئت رسیدن به هدف را در خود تقویت می‌کنند و از توانایی و شایستگی‌های لازم برای کاربردی کردن نیازها و خواسته‌های خویش برخوردار می‌شوند (صدقی، ۱۳۹۷: ص ۸۰).

1 . Nahid Shahalimi

2 . We Are Still Here: Afghan Women on Courage, Freedom, and the Fight to Be Heard

۱-۲- امید

امید فرآیندی است که افراد در طی آن به تعیین اهدافی می‌پردازند و راه‌حلهایی برای نیل به آن اهداف ایجاد می‌کنند و انگیزه کافی و لازم برای اجرا کردن این راه‌حل را ایجاد و در طول مسیر حفظ می‌کنند.

۱-۳- امید به زندگی

امید به زندگی فرآیندی شناختی است که افراد با کمک آن، به صورت فعال به دنبال اهداف خود می‌باشند (سلیمانی گردانی، ۱۳۹۶: ص ۹).

۲- چارچوب نظری

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تفسیری و با تأکید بر چارچوب مفهومی جامعه‌شناسی سیاسی به مطالعه موضوع می‌پردازد. این مطالعه بعد از دستور تاریخی امام خامنه‌ای در خصوص شرایط تحصیل و آموزش برای تمام اتباع افغان، حتی اتباعی که به صورت غیرقانونی در کشور حضور دارند در بازه زمانی ۱۴۰۰ _ ۱۳۹۵ صورت پذیرفته است به همین خاطر برای نیل به حساسیت نظری، به بررسی و تحلیل سیاست اصولی نظام جمهوری اسلامی ایران در مورد اتباع افغانستانی و نظرات توانمندسازی سارا لانگه، نگرش سه وجهی توانمندسازی نایلا کبیر و نقش فاعلی زنان و تحولات اجتماعی آمارتیاسن می‌پردازیم. با توجه به اینکه جمهوری اسلامی ایران یک نظام دینی است که سیاست‌ها و قوانین آن مبتنی بر آموزه‌ها و ارزش‌های اسلامی است، از این‌رو سیاست نظام جمهوری اسلامی ایران برای تحصیل و توانمندسازی اتباع افغانستانی ساکن ایران در سه محور بررسی می‌شود.

۲-۱- سیاست‌های اصل نظام جمهوری اسلامی ایران در خصوص اتباع افغان

۲-۱-۱- سیاست حمایت و تکریم

رهبر انقلاب اسلامی تأکید بر تکریم مهاجران افغانستانی می‌کنند، ایشان اعتقاد دارند که افغان‌ها با مهاجرت به ایران در واقع به خانه خویش مهاجرت کرده‌اند، وقتی رهبر انقلاب این تعبیر را به کار می‌برند در واقع این معنا را در ذهن متبادر می‌سازد که ایشان مرز را نادیده می‌گیرند که این همان بحث امت واحد اسلامی است. هنگامی که واژه امت گفته می‌شود دیگر مفهوم مرز معنا ندارد. با عنایت به سیره امام خمینی (ره) در موضوع تعامل با ملت افغانستان در دهه ۶۰ دقیقاً در همان ایام

دفاع مقدس که همه قدرت‌های غربی و شرقی که پشتیبان صدام بودند، با وجود این وضعیت باز هم امام خمینی (ره) دست از حمایت ملت افغانستان برنداشتند، به همین خاطر ایشان با همه افرادی که در طول تاریخ اسلام خواهان اصلاح بودند، تفاوت داشتند امام و نهضتشان دیدگاهی که نسبت به جامعه، مستضعفین و محرومان داشتند با دیگر شخصیت‌ها متفاوت بودند و بیشترین توجه ایشان به جای سران به مردم بود. همین دیدگاه ایشان سبب شد تا این انقلاب به نتیجه برسد و در کل دنیا خواهان داشته باشد (صحیفه امام، ۱۳۷۵، ج ۱۷: ص ۲۷۸). باید بیان کرد امام خامنه‌ای نیز همین مسیر را ادامه دادند و اکنون نیز ملاحظه می‌کنیم در سراسر دنیا، انقلاب اسلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است زیرا انقلاب اسلامی حامی مظلومان دنیاست.

۲-۱-۲- سیاست حمیت ملی و اسلامی

مسئله حائز اهمیتی که در افغانستان مطرح است این است که از زمان‌های گذشته افغانستان و ایران باهم بوده‌اند و هیچ زمانی از هم تفکیک نشده‌اند؛ و از لحاظ دینی، فرهنگی و زبانی افغان‌ها با ایرانی‌ها عجین شده‌اند از این‌رو رهبر انقلاب اسلامی دستور به تکریم مهاجرین کردند و پس از آن ایشان فرمودند آنان را در رسانه مطرح کنید، از متفکرین و نخبگان افغان دعوت به عمل آید که در رسانه‌ها سخن بگویند. امام خامنه‌ای در سال ۱۳۹۴ دستور تاریخی دادند که حتی فرزندان مهاجران افغان که به صورت غیرقانونی در ایران حضور دارند هم باید تحصیل کنند. این موضوع امر مهمی بود زیرا در قوانین بین‌المللی فردی که در یک کشوری به صورت غیرقانونی حضور داشته باشد دیگر تحصیل فرزندانش امکان ندارد؛ اما با دستور رهبر فرزانه انقلاب که فرمودند: هر دانش‌آموزی که تعلیم و تحصیل آنان ضروری است هیچ‌گاه نباید منع تحصیلی داشته باشد و تا زمانی که در ایران هستند حتی اگر به صورت قانونی مجوز هم نداشته باشند، باید تحصیل کنند (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۵).

۲-۱-۳- سیاست اسلام مرز ندارد

می‌توان در خصوص وضعیت مهاجرین افغان در ایران این‌گونه بیان کرد که سکونت مهاجرین افغان در ایران به صورت اردوگاهی نیست و بر اساس گفته‌های رهبر معظم انقلاب، ایران خانه افغانستانی‌ها است، دروازه‌ها باز است و در ایران هیچ محدودیتی برای سکونت مهاجرین وجود ندارد و بنا بر دیدگاه مقام معظم رهبری هر کدام از مهاجرین افغانستانی هر جایی که خواستند می‌توانند کار کنند و یا هر جایی می‌تواند ارتباط برقرار کنند و در این خصوص مانع و مشکلی وجود ندارد (تسنیم، ۱۳۹۵).

۲-۲- نظریات مربوط به توانمندسازی و عاملیت زنان

۲-۲-۱- نظریه توانمندسازی سارا لانگه^۱

این نظریه مشوق بر این است که زنان جنبه‌های زندگی خود را بیشتر در کنترل خویش داشته باشند. مدل ارائه شده توانمندسازی زنان توسط سارا لانگه از جمله مدل‌های حائز اهمیت در این زمینه است. او با تأکید بر این موضوع که برابری جنسیتی باید هدف نهایی هر برنامه توسعه در خصوص زنان باشد، دست به انتقاد بخش اعظمی از ادبیات نظری در زمینه توسعه می‌زند که اکثر آن‌ها برابری را با عنایت به تقسیمات رایج از قسمت‌های مختلف اقتصاد و اجتماع همچون تحصیلات، استخدام، موارد قانونی و همانند این موارد بیان می‌کنند؛ بنابراین ایشان مدل مفهومی‌ای که مشتمل بر پنج سطح است را ارائه می‌کند که می‌تواند یک اصلی برای به سنجش گذاشتن سطح توسعه‌یافتگی زنان در زمینه‌های مختلف حیات اجتماعی و اقتصادی باشد. پنج سطح مدل مفهومی سارا لانگه عبارت‌اند از: رفاه، دسترسی، آگاهی، مشارکت و کنترل. لانگه در نظریه توانمندسازی خود، توجه همه را به این نکته مهم مبذول می‌نماید که برابری زنان و مردان زمانی محقق می‌شود که آن‌ها در کلیه زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی از جمله آموزش و تربیت، استخدام به برابری برسند. به عقیده وی فقر، محصول فقدان تولید نیست بلکه ناشی از ظلم، ستم و بهره‌کشی است و غایت توانمندسازی آن است که زنان را برای نیل به کنترل یکسان بر مؤلفه‌های تولید و مشارکت برابر در فرآیند توسعه، توانمندشان کند. به اعتقاد لانگه با حرکت از رفاه به سوی کنترل، هم سطح برابری افزایش می‌یابد و هم به تبعیت آن سطح توانمندی بانوان افزایش می‌یابد. (Longwe, 1991: 150 – 151)

۲-۲-۲- نایلا کبیر^۲، نگرش سه وجهی به توانمندسازی

بنا بر نظریه نایلا کبیر، قدرت، ارتباط تنگاتنگی با توانایی دارد و توانمندسازی به گستردگی توانایی اشخاص برای تصمیم‌گیری‌های عظیم و راهبردی در عرصه‌های مختلف و زندگی است که قبلاً این توانایی از آنان سلب شده است. کبیر در نظریه توانمندسازی از سه عنصر «عاملیت»، «منابع» و «دستاوردها» استفاده می‌کند. عاملیت در حقیقت نشان‌دهنده‌ی اصلی و به‌گونه‌ای مرکز فرایند گزینش است؛ و در نهایت دستاوردها تعریف‌کننده نتایج برآمده از انتخاب‌های متفاوت

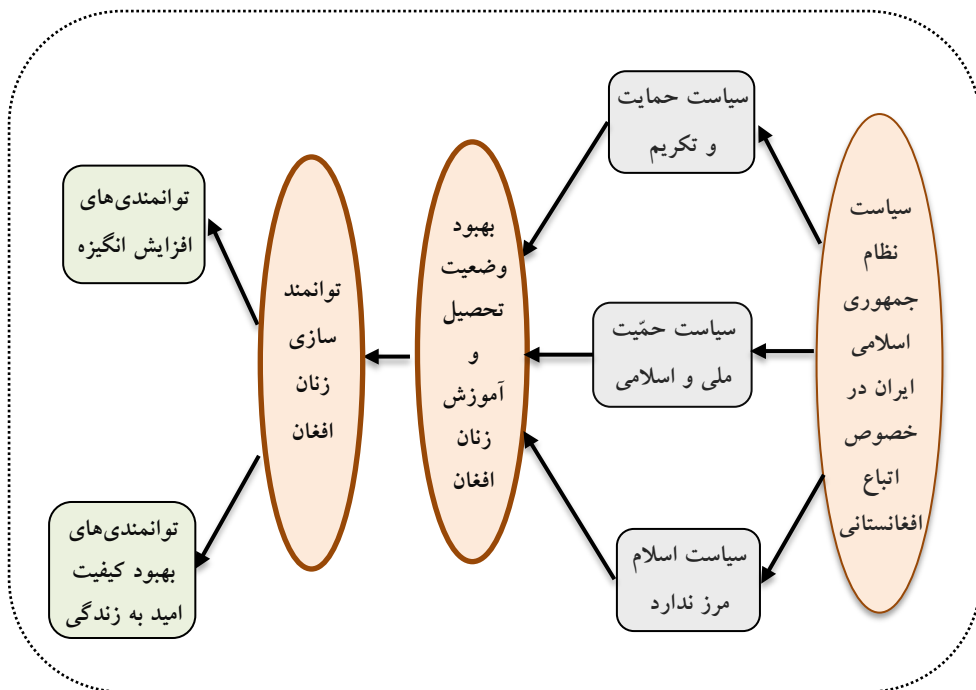
1 . Sarah Longwe

2 . Naila Kabeer

است (kabeer,2003:171). سه عنصر توانمندی در نظریه نایلا کبیر دارای ارتباط متقابل با یکدیگر می‌باشند به گونه‌ای که تغییرات در هر کدام از عناصر منجر به تغییرات در عناصر دیگر می‌شود.

۲-۲-۳- نقش فاعلی زنان و تحولات اجتماعی

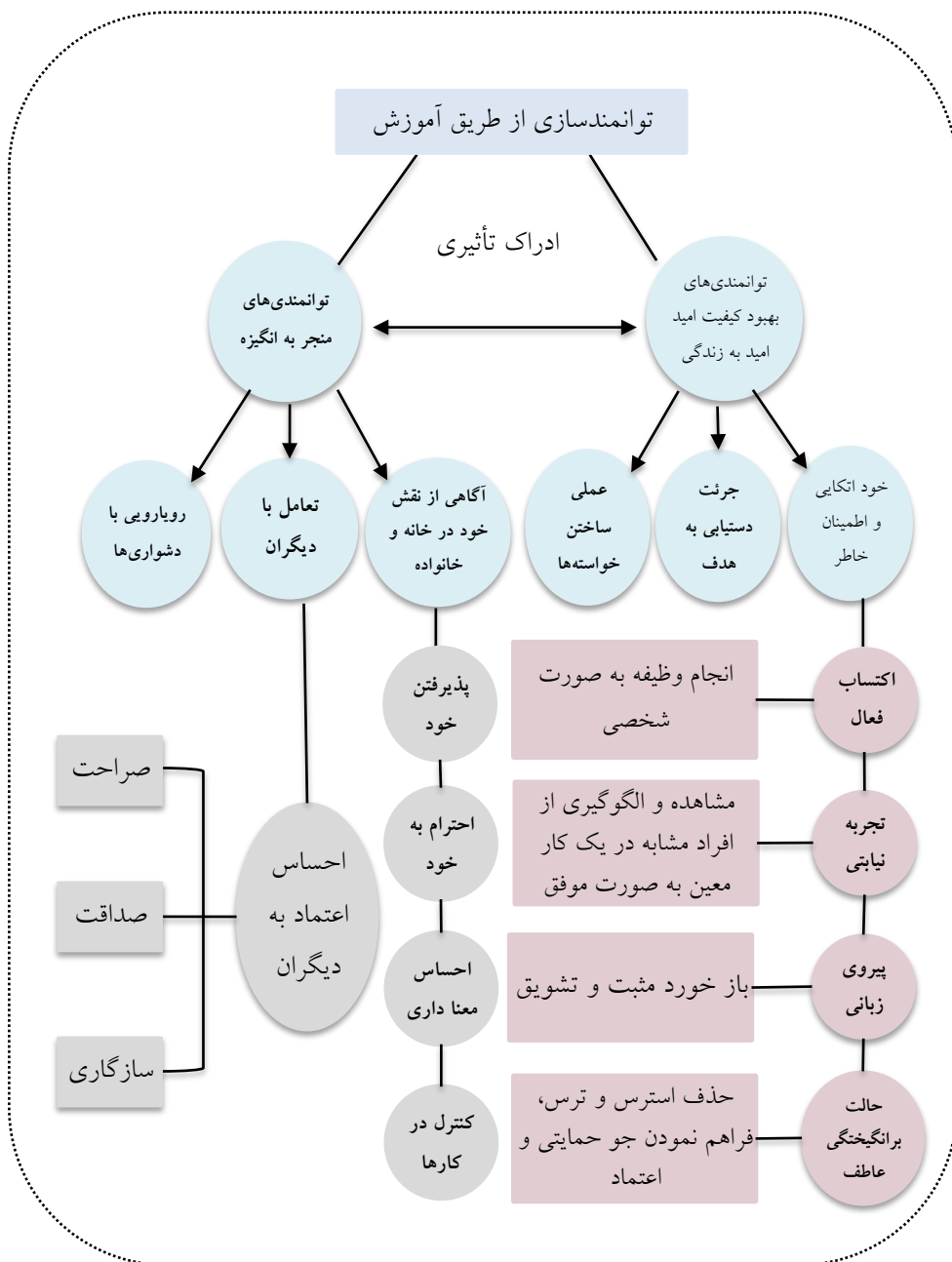
آمارتیا کومارسن^۱ برای نقش فاعلی بانوان و تغییر و تحولات اجتماعی، اشاره به تأثیر و اهمیت بهداشت و سلامتی بانوان بر نقش فاعلی آن‌ها می‌کند. همچنین ایشان قائل به تعمیم یافتن این نقش فاعلی زنان از فعالیت اجتماعی و اقتصادی به مشارکت‌های سیاسی است. سن فراگیری گسترده شدن فاعلیت بانوان را یکی از قسمت‌های مورد غفلت واقع شده مطالعات در زمینه توسعه می‌داند و معتقد بر این است که در عصر کنونی هیچ مورد با اهمیت‌تری از فهم و درک کامل از مشارکت بانوان در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی موجود نیست (Amartya Kumar, 1999: 229).



شکل شماره ۱- سیاست جمهوری اسلامی ایران بر توانمندسازی و امید به زندگی زنان افغان ساکن در ایران

(منبع: نگارندگان)

1 . Amartya Kumar Sen



شکل شماره ۲- توانمندسازی از طریق آموزش زنان افغان ساکن در ایران

(منبع: نگارندگان)

۳- روش پژوهش

رویکرد پژوهش حاضر کیفی و روش آن گراندتئوری (نظریه زمینه‌ای) است. نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت نظری و هدفمند است به همین جهت ۲۰ نفر از زنان افغان ساکن ایران که تحصیل کرده و شاغل می‌باشند برای مصاحبه عمیق انتخاب گردیده‌اند. هدف مصاحبه‌ها بررسی فرآیند ذهنی زنان افغانستانی از توانمندسازی به وسیله آموزش تا نیل به مرحله امید به زندگی در ایران است. مصاحبه‌ها تا مرحله اشباع نظری ادامه داشته است و پس از انجام هر مصاحبه‌ای، پیاده کردن و تحلیل مطالب از ضبط صدا در روند مصاحبه انجام شده است. در بحث تحلیل داده‌ها، جهت کدگذاری باز از تحلیل کلمه به کلمه، توأمان با توسعه مفاهیم و ذهنی شدن آنان، استفاده و مراتب کدگذاری اصلی گزینش نیز بر روی متن انجام شد. اعتمادپذیری یافته‌های تحقیق با روش تماس‌های فراوان از طریق محیط پژوهش، تبادل فکری همفکران، کفایت مراجع، توصیف کامل و تأیید کردن مشارکت‌کنندگان، مورد پذیرش قرار گرفت. پایایی تحقیق با رعایت کردن نکات و اصول مصاحبه صحیح، ثبت کردن تمام وقایع و نیز پیاده کردن آنان انجام شد و نیز با رعایت کردن ملاحظات اخلاقی، فرآیند بازاندیشی در تحقیق هم پیش از اجرا و هم در حال اجرا و نیز پس از اجرا انجام پذیرفت.

۴- یافته‌های توصیفی

کل مشارکت‌کنندگان در این پژوهش ۲۰ نفر شاغل که در سنین ۱۶ تا ۳۵ سال قرار دارند و تحصیلات آن‌ها از دیپلم تا کارشناسی ارشد متنوع است. ۱۶ نفر از آنان متأهل‌اند، ۱ نفر مطلقه و ۳ نفر مجرد هستند، از میان مشارکت‌کنندگان ۱۱ نفر از قوم هزاره، ۷ نفر از قوم تاجیک و ۲ نفر از قوم پشتون هستند.

جدول شماره ۱- اطلاعات توصیفی مشارکت‌کنندگان / مصاحبه‌شوندگان

| ردیف | نام | سن | محل تولد و محل زندگی | مدرک تحصیلی | وضعیت تأهل | شغل | قومیت |
|------|--------|----|--|-----------------------------|------------|-----------------------|-------|
| ۱ | زینب | ۳۵ | متولد ایران - شهرری امین‌آباد | دیپلم آشپزی | متأهل | مشغول در شیرینی فروشی | هزاره |
| ۲ | پروانه | ۲۷ | متولد ایران - یافت آباد | کارشناسی ارشد - صنایع غذایی | متأهل | معلم | تاجیک |
| ۳ | حمیده | ۲۳ | متولد ایران - اصفهان منطقه لاله (زینبیه) | کارشناسی کشاورزی | متأهل | کار در صحرا و کشاورزی | هزاره |

ادامه جدول شماره ۱- اطلاعات توصیفی مشارکت‌کنندگان / مصاحبه‌شوندگان

| ردیف | نام | سن | محل تولد و محل زندگی | مدرک تحصیلی | وضعیت تأهل | شغل | قومیت |
|------|------------|----|--------------------------------------|---|------------|-----------------------------------|-------|
| ۴ | مرضیه | ۲۳ | متولد ایران - اصفهان احمد آباد | کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی | متاهل | تدریس زبان انگلیسی | هزاره |
| ۵ | فهمیه | ۲۰ | متولد افغانستان - قم محله چهار مردان | دیپلم خیاطی | متاهل | مشغول در کارگاه خیاطی | هزاره |
| ۶ | زهره | ۲۹ | متولد ایران - پاکدشت (عباس آباد) | دیپلم نازک‌دوزی - خامک‌دوزی | متاهل | بسته‌بندی لباس | تاجیک |
| ۷ | شقایق | ۱۶ | متولد ایران - شهرری دولت آباد | دیپلم کامپیوتر (تصویرسازی و جلوه های ویرایشی) | متاهل | کافی نت | تاجیک |
| ۸ | شیوا | ۲۷ | متولد افغانستان - محله شهریار | کارشناسی الهیات فقه و اصول اسلام | متاهل | کتابدار | تاجیک |
| ۹ | نازیه | ۲۴ | متولد افغانستان - قم زنبیل آباد | دیپلم فنی و حرفه‌ای | متاهل | تزئینات و ساخت زیورآلات | هزاره |
| ۱۰ | فاطمه | ۲۵ | متولد افغانستان - شهرک ولیعصر | کارشناسی ارشد علوم تربیتی | مجرد | مدیر مدرسه | پشتون |
| ۱۱ | فتانه | ۲۶ | متولد افغانستان - تهران پردیس | کارشناسی حقوق | مجرد | منشی آموزشگاه | تاجیک |
| ۱۲ | گُلّاله | ۲۵ | متولد افغانستان - اصفهان محله پروین | دیپلم فنی و حرفه‌ای | متاهل | پولک‌دوزی و منجوق‌دوزی لباس مجلسی | پشتون |
| ۱۳ | مبینا | ۳۰ | متولد افغانستان - پاکدشت عباس آباد | دیپلم خامه‌دوزی | متاهل | بسته‌بندی تولیدی لباس بچه | هزاره |
| ۱۴ | معصومه | ۲۰ | متولد افغانستان - شهرری | کارشناسی پرستاری | مجرد | دستکاری پزشکی عمومی | هزاره |
| ۱۵ | سیما | ۳۴ | متولد افغانستان - اصفهان (فلاورجان) | کارشناسی مهندسی کامپیوتر | متاهل | منشی شرکت | هزاره |
| ۱۶ | نرگس سادات | ۳۳ | متولد ایران - حوالی شهر ری | کارشناسی روان شناسی | متاهل | معلم | تاجیک |

ادامه جدول شماره ۱- اطلاعات توصیفی مشارکت‌کنندگان / مصاحبه‌شوندگان

| ردیف | نام | سن | محل تولد و محل زندگی | مدرک تحصیلی | وضعیت تأهل | شغل | قومیت |
|------|--------|----|---------------------------------------|---------------------|------------|--------------------------|-------|
| ۱۷ | شکریه | ۳۰ | متولد ایران - شهریار (شهرک سعید آباد) | دیپلم فنی و حرفه‌ای | طلاق | سیم‌پیچی دینام و تأسیسات | هزاره |
| ۱۸ | عاطفه | ۳۵ | متولد ایران - قرچک | دیپلم خیاطی | متأهل | کوسن‌دوزی | تاجیک |
| ۱۹ | حلیمه | ۳۰ | متولد ایران کرج (روستای فشد) | کارشناسی حسابداری | متأهل | رستوران | هزاره |
| ۲۰ | نازنین | ۲۷ | متولد ایران - شمشک | کارشناسی تربیت بدنی | متأهل | باشگاه ورزشی | هزاره |

(منبع: نگارندگان)

پ- تحلیل یافته‌ها

به منظور ادراک تجربه مشارکت‌کنندگان، سیر توانمندی آنان به دو بخش تقسیم می‌شود. در بخش اول توانمندی‌هایی که منجر به افزایش انگیزه می‌شوند و در بخش دوم توانمندی‌هایی که منجر به بهبود کیفیت امید به زندگی زنان افغانستانی مقیم ایران می‌گردد مطالعه و روایت می‌شود. در تحلیل روایت توانمندسازی مشارکت‌کنندگان به ۸۹ مقوله فرعی غیر تکراری و ۶ مقوله اصلی و ۱ مقوله هسته (باور به قوی کردن خود برای تغییرات) دست‌یافتیم که در ادامه به آن‌ها می‌پردازیم.

جدول شماره ۲- فرآیند استخراج مقوله توانمندسازی افزایش انگیزه زنان افغانستانی مقیم ایران

| مقوله اصلی | مقوله فرعی |
|----------------------------------|--|
| آگاهی از نقش خود در خانه و جامعه | آگاهی از نیازهای درونی / کمک خرج خانواده بودن مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مهم خانه / گسترش حق انتخاب در زندگی مهارت‌های اجتماعی برای دستیابی به حمایت و کمک / داشتن زندگی حساب شده و اهداف مشخص اعتقاد به معنا دار بودن زندگی / خانواده دوست بودن / آن فردی شوم که خانواده دوست دارد علاقه خانواده به در اوج بودن من / توجه بیشتر به خانواده / داشتن سواد و حل مسائل در داخل و خارج از خانه |

ادامه جدول شماره ۲- فرآیند استخراج مقوله‌توانمندسازی افزایش انگیزه زنان افغانستانی مقیم ایران

| مقوله اصلی | مقوله فرعی |
|---------------------|---|
| تعامل با دیگران | <p>توجه به پیشرفت‌های اطرافیان / توانمندشدن در جهت کمک به زنان کشورم</p> <p>انتقال آموزش به دیگران / الگوسازی از دیگران / قرار گرفتن در محیطی که افراد جامعه را می‌بینی</p> <p>کسی باشد که دلگرمی بدهد / در کنار هم می‌توانیم رشد کنیم و بالا برویم / یادگیری از فامیل و اطرافیان</p> <p>معرفی به محل و کارگاه / در محیط اجتماع باشی بهتر است / آشنایی با دوستان خیلی کمک‌کننده است</p> <p>معلم‌های حرفه‌ای و کمک به آنان / داشتن دوستان خوب ایرانی / کنار آمدن مدیران و توجه آن‌ها</p> <p>داشتن روحیه کارگرومی / قدرت تعامل با دیگران</p> |
| رویاری با دشواری‌ها | <p>تحمل فشار پشت سرهم برای رسیدن به دانشگاه / تحمل مسافت زیاد برای علاقه به رشته تحصیلی</p> <p>تحمل صبر و بردباری در برابر واژه افغانی و اتباع/ نهراسیدن از چالش‌های بزرگ پذیرش مشکلات با آغوش باز / اجازه ندادن به کلمه نمی‌توانم / خطر کردن و قد علم کردن</p> <p>نباید تک‌تک ضعف‌ها را شمرد و در نظر گرفت / مقابله شجاعانه با شکست‌ها / به‌سادگی نمی‌توانی شکست بخوری</p> <p>از شکست نگو / تنها عامل بازدارنده شک و تردید / کار زن‌ها تمامی ندارد / از صفر شروع کردن</p> <p>برخورداری از اراده / زیستن و ادامه دادن در شرایط طاقت‌فرسا و بسیار سخت / بروز عواطف مثبت و کاهش درماندگی</p> <p>تکیه کردن به نیروی درونی خویش در برابر دشواری‌های زندگی / خوش‌بینی نسبت به شرایط موجود / سرسختی و اصرار</p> <p>کاهش عواطف منفی / توانایی استقامت و مقاومت</p> |

(منبع: نگارندگان)

۱- توانمندی‌های بخش اول

۱-۱- آگاهی از نقش خود در خانه و جامعه

در صورتی که فهم صحیحی از توانمندی زنان افغان ساکن ایران نداشته باشیم ممکن نیست به آنان اختیارات امور را واگذار کنیم. با توجه به روایت‌های مشارکت‌کنندگان در مطالعه حاضر، آموزش موجب آگاهی و توانمندی آن‌ها می‌شود. به بیان دیگر بانوان از سهم و نقشی که می‌توانند در خانه و جامعه ایفا کنند اطلاع پیدا کرده و دیدگاه آنان نسبت به خود و جامعه مثبت می‌شود. بانوان افغانستانی ساکن ایران در سنجش استعدادها، توانایی‌ها و فعالیت‌های خود در مجموع احساس رضایت دارند. همه انسان‌ها (اعم از زن و مرد) در تلاش هستند علی‌رغم محدودیت‌هایی که در خود دارند دیدگاه مثبتی نسبت به خود داشته باشند؛ که همان پذیرش خود است. زنان آگاهی پیدا کرده‌اند به غیر از نقش‌های متعدد (همسراری، تربیت فرزندان و خانه‌داری) در اجتماع نیز از جایگاه و نقش‌هایی برخوردار هستند که می‌تواند سبب پیشرفت خود و بهبود وضعیت خانواده شود. معصومه ۲۰ ساله در رابطه با این موضوع می‌گوید: «شاید من قبلاً احساس بی‌ارزشی می‌کردم یه جوری نمی‌دونستم چه فایده‌ای برای خانواده‌ام دارم. این همه دارن برای من هزینه می‌کنن؛ این همه زحمت می‌کشن، من قراره چی کار براشون بکنم؟ ولی الان که دارم درس می‌خونم، می‌دونم که حتماً به درد خانواده‌ام می‌خورم و این خودش اعتماد به نفس رو واقعاً می‌کشه بالا».

سیما ۳۴ ساله با تأیید بر این سخنان می‌گوید: زن توانمندی که خودش رو درک و تمرین می‌کنه؛ می‌تونه دنیا رو از نو بسازه این رو مطمئنم (باخنده و خوشحالی).

۱-۲- تعامل با دیگران

تعامل با دیگران یعنی داشتن ارتباط کیفی و رضایت‌آمیز با افراد، بانوان افغان با این خصلت بیشتر انسان‌های نوع‌دوست و توانمند در برقراری رابطه با افرادند و در تلاش‌اند ارتباطی قوی و مبتنی بر اعتماد متقابل با افراد ایجاد کنند. این بُعد اجتماعی، ارتباطی در برگیرنده تغییر و تحولات ارتباطات و تعاملات اجتماعی میان افراد است؛ به این معنی است که ارتباطات می‌تواند از یک ارتباط کاری، دوستانه تا ارتباطی پرمشقت در تغییر باشد. نرگس سادات ۳۳ ساله تجربه‌اش را با ما به اشتراک می‌گذارد: «وقتی با محیط بیرون آشنا می‌شی، خوب چهار تا آدم دور و برت رو می‌بینی، یه سری

چیزا رو یاد می‌گیری. اصلاً ناخودآگاه یاد می‌گیری و روی خودت تأثیر می‌زاره. تو می‌تونی خونه‌باشی خوب خیلی بده ولی خوب بیرون که باشی و معاشرت داشته باشی به نظر من هم از نظر آداب و معاشرت یه لول می‌ری بالاتر می‌دونی با آدمای دور و برت چه جور بر خورد کنی کلاً لم آدما میاد دستت».

مبینا ۳۰ ساله همچنین می‌گوید: «خوب هر چی تو اجتماع بیشتر باشی به نظرم به نفعته یه چیزی یاد می‌گیری همین که با خانواده‌ام اومدیم ایران، شرایطم تو ایران خیلی خوب شد رفتم سرکار خدایی دستم پر شد تو همه چی».

مرضیه ۲۳ ساله در مورد روند فعالیت زنان باهم صحبت می‌کند او می‌گوید: «وقتی ما زن‌ها تلاش می‌کنیم تا به افق‌های بالاتری دست پیدا کنیم چه تو زندگی شخصی، چه تو زندگی حرفه‌ای خودمون وقتی ما باهم کار می‌کنیم می‌توییم موفقیت‌های برجسته و شگفت‌انگیزی رو به دست بیاریم. وقتی ما زن‌ها موفقیتی رو به دست میاریم همگی از اون بهره‌مند می‌شیم. ما تنهایی راه به جایی نمی‌بریم، در کنار هم می‌تونیم از پس هر کاری بر بیایم».

۱-۳- رویارویی با دشواری‌ها

رویارویی با دشواری‌ها و حل مشکلات بدین معناست که یک زن در زندگی و الزامات آن مدیریت دارد. لذا بانوی افغانستانی که حس تسلط و احاطه بر محیط داشته باشد می‌تواند جنبه‌های گوناگون محیط و وضعیت و مشکلات آن را به قدر توان تغییر و بهبود ببخشد؛ بنابراین هر بانو بایستی توانایی این را داشته باشد تا بر زندگی و محیط پیرامونش مسلط باشد و محیط خود را طبق ویژگی‌ها و نیازمندی‌های فردی‌اش شکل بدهد و نیز بتواند آن را به همان شکلی که هست حفظ کند و این مهم تنها با کوشش زن در دل فعالیت، خانواده و زندگی اجتماعی حاصل می‌شود. مواجهه و کنترل کردن سختی‌ها در زندگی چالشی است که انسان تا پایان عمر با آن مواجه است. یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان گلاله ۲۵ ساله از تجربه سختی در زندگی‌اش سخن می‌گوید: «به نظر من مهم‌ترین چیز تو وجود فردی حالا فرقی نداره، اینکه بتونه وارد جامعه بشه و یه جورى حالا گلیم خودشو بتونه از آب بکشه بیرون. البته نه به هر طریقی نه به هر قیمتی‌ها ولی اینکه جسارت رو داشته باشه یعنی نترسد با خودش ننگه وای الان من می‌خوام برم بیرون. چی میشه چی پیش میاد یعنی جسارت رویارویی با چیزایی رو به روش رو داشته باشه».

شقایق ۱۶ ساله نیز در مورد مقابله با خطرات و دشواری‌های زندگی نظر خودش را بیان می‌کند: «به نظر من زنی که به اندازه کافی بلندپرواز، جسور و مستعد باشه اساساً کاری نیست که از پس انجامش برنیاد، یه زن توانمند و با هنر از خودش، جنسیتش، احساساتش و زبانش ترسی نداره، جسوره و با اشتیاق با هر نوع خطری مقابله می‌کند».

جدول شماره ۳- فرآیند استخراج مقوله توانمندی بهبود کیفیت امید به زندگی زنان افغانستانی مقیم ایران

| مقوله اصلی | مقوله فرعی |
|--------------------------|---|
| خوداتکایی و اطمینان خاطر | روحیه موفقیت طلبی / رضایت از خود / توانایی اتکا به خود افزایش خلاقیت / علاقه‌مندی به کار / کاهش نگرانی از آینده افزایش روحیه نشاط و شادابی / جلوگیری از افسردگی و پرخاشگری افزایش اعتماد به نفس / انعطاف / داشتن استقلال فکری انجام امورات زندگی توسط خود / خودم پای خودم بودم استقلال خاصی دارم / خودم را قبول و باور دارم تلاش کردم خودم، خودم را بسازم / ملیتت را باور داشته باش من یک نیرو هستم / کلید سرنوشت من تو دستای خودم |
| جرت دستیابی به هدف | پرخورداری از حقوق مالی / دوست دارم یک مهارت از خودم نشان بدهم کسب درآمد مستقل / افزایش انتقادپذیری / تقویت و افزایش تلاش مؤثر افزایش توان علمی مطلوب / مهارت در به کارگیری آموخته‌ها در محل کار / داشتن کار بیرون از خانه کار آفرینی در زمینه خامک‌دوزی و نازک‌دوزی / ایجاد کارگاه‌ها دسته جمعی خیاطی |
| عملی ساختن خواسته‌ها | توانایی ایجاد تغییر در جهت مطلوب / توانایی انجام کار با تدبیر و روش‌های بهتر ارتقاء دانش و آگاهی در رابطه با مطالب آموزشی / توانایی به کارگیری ریسک‌های حساب شده افزایش فن و حرفه / می‌بینیم که می‌توانم انجام بدهم / به آن چیزی که هست قانع نیستم افزایش دانش و معلومات / دوست دارم کار را حرفه‌ای یاد بگیرم / تحقق امور مورد انتظار |

(منبع: نگارندگان)

۲- توانمندی‌های بخش دوم

۲-۱- خوداتکایی و اطمینان‌خاطر

خوداتکایی فرآیندی زنده، پویا، گسترده و در شمار ارزش‌های مثبت به حساب می‌آید که فرد به دلیل تجربه‌های پیشین به توانمندی و ظرفیت‌های خود در انجام فعالیت‌ها به گونه‌ی موفقیت‌آمیز اعتماد و یقین دارد. خصلت اعتماد به خود تأثیری حائز اهمیت در توسعه، ارتقا و پیشرفت یک شخص ایفا می‌کند. خوداتکایی یک تقابلی است از سه پدیده، باور، رفتار و احساس گرچه نقطه آغاز اتکابه نفس اعتقاد مثبت و پیش برنده است، هرکدام از این سه پدیده، همانند ضلع‌های یک مثلث تأثیرگذار بر دو ضلع دیگر می‌باشند. در حقیقت هر اعتقاد و نوع اندیشه مثبت، رفتاری مثبت به همراه خود دارد و بروز کردن این رفتار، حس ویژه‌ی مثبتی در فرد ایجاد می‌کند. این حس مثبت همان اعتقاد نخستین را قوت می‌بخشد و اعتقادات ثابت و استوار و رفتارهای استوار و فراگیرتری به همراه خود دارد؛ که این به نوبه خود موجب پدید آمدن حسی خوب و عالی می‌شود (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۳). بانوان افغانستانی چنانچه به خوداتکایی رسیده‌اند؛ احساس فشار و سختی کمتری را در زندگی تجربه کرده و مقاوم می‌شوند. سه نفر از مشارکت‌کنندگان در مصاحبه درباره اهمیت خوداتکایی و اطمینان به خود صحبت می‌کنند. از نظر زینب ۳۵ ساله «توانمندی من تو ایران یعنی اینکه مستقلم، این نظر من البته (با خنده). تو ایران درس خوندم، کار کردم و مستقل شدم. شرایط محیاست فقط کافی‌ه خودت بخوای، به خودت ایمان داشته باشی. در تصمیم‌گیری‌ها و هدف‌های خودت مصمم باشی. خودت رو به درستی به دیگران معرفی کنی، عقاید و نظرات خودت رو صریح و روشن بیان کن. تو یک کلمه خودت باش، به نظرم هر زنی که خودش انتخاب می‌کنه مثل یه انسان کامل رفتار می‌کنه».

نازنین ۲۷ ساله «برای من قدرت زنانه اینکه اعتماد به نفس اینو دارم که خودم باشم. این برای من مهم‌ترین ویژگی‌ه که تو ایران به دست آوردم. اعتماد به نفس قدرت بزرگیه در عین آرامش و امنیت اعتماد به نفس هم دارم؛ اما به نظرم قدرت واقعی از خودم ریشه می‌گیره اینکه بدونم چه کسی هستم؟ فردی منحصر به فرد. هر کدوم از ما زنان افغان باید آستینمون رو بالا بزنیم و خودمون رو مالک مسئولیت‌هامون بدونیم. اون چیزی که دوس داریم رو دنبال کنیم در جست و جوش باشیم».

و در نهایت فتنه ۲۵ ساله اضافه می‌کند: «اراده‌ی من آینده‌ام رو می‌سازه چه من موفق بشم و چه

شکست بخورم هیچ کس باعث موفقیت و شکست من نشده بلکه خود من مسبب او بودم. من یک نیرو هستم. می‌تونم هر مانعی رو از سر راه خودم بردارم یا نه. یا اینکه خودم رو تو مشکلاتم قایم کنم؟ انتخابه من، مسئولیته من، چه پیروزی چه شکست کلید سرنوشت من تو دستای خودمه».

۲-۲- جرئت دستیابی به هدف

هدف، یک موقعیت و مکانی است که جهت دست یافتن به آن باید کار و تلاش برنامه‌ریزی شده انجام داد. در حقیقت هدف نقطه‌ای است که جهت رسیدن به آن کوشش می‌نماییم در دوراهی‌ها بر طبق آن تصمیماتی اتخاذ کنیم، چالش‌ها و مشکلات را تاب‌آوری و در انتها مسیری را انتخاب می‌کنیم که ما را به اهداف خود برساند، به بیان دیگر هدف در واقع مانند یک فانوس دریایی است که هدایت‌کننده و راهنمای ما در اقیانوس زندگی به سوی ساحل است. نکته حائز اهمیت است که در این پژوهش به آن عنایت داریم این است که بانوان افغانستانی به مرحله‌ی جرئت دستیابی به هدف رسیده‌اند و این جرئت سبب می‌شود که اهداف را به نوعی برگزینند که هنگام نیل به آن حس رضایت کافی داشته باشند نه اینکه حس ناامیدی و توخالی بودن کنند به واقع بانوان اهدافشان را با توجه به ارزش و رسالت زندگی‌شان انتخاب می‌کنند. پروانه ۲۷ ساله تجربه خودش را این‌طور بیان می‌کند: «من برای رسیدن به هدفم جرئت بیشتری پیدا کردم هرباری که طرد می‌شدم مقاوم‌تر و بانگیزه‌تر به راهم ادامه می‌دادم، هر بار که تو چاله مشکلات می‌افتادم؛ این جرئت و شجاعت رو داشتم که از او بیرون بیام. عزمم رو جزم می‌کنم. به نظر من زنی که هیچ‌وقت به خودش اجازه شکوفایی نده چطوری می‌تونه به افق‌های دور برسه؟».

۲-۳- عملی ساختن خواسته‌ها

مشارکت‌کنندگان از تجربه‌های جدیدی همراه با رشد و ترقی شخصیت برخوردارند؛ و کاربردی شدن خواسته‌ها را در شناسایی حق و حقوقشان، اتحاد و تعامل با همدیگر برای پیدا کردن راه‌حل مشکلات و تقویت خود برای تغییرات می‌دانند. در این زمینه شکریه ۳۰ ساله اظهار نظر می‌کند «آگه کارامو خوب انجام بدم، جسور باشم، اول باشم، متفاوت باشم و دقیق و بهترین خودم باشم هیچ‌کس نمی‌تونه منو دست کم بگیره. من برای عملی کردن خواسته‌هام و اثبات خودم به جهان مجبور نیستم مثل یه مرد باشم بلکه باید فراتر از زن بودن خودم باشم».

نتیجه‌گیری

زن در نظام جمهوری اسلامی هسته اصلی و محور خانواده است؛ و تمام برنامه‌ها و قوانین نیز علاوه بر توجه به حفاظت و تقویت خانواده به رشد شخصیتی زن توجه دارد. با توجه به اینکه پژوهش حاضر در یک بازه پنج‌ساله (۱۴۰۰ _ ۱۳۹۵) بعد از فرمان رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۹۴ در خصوص فراهم کردن امکانات تحصیل رایگان برای همه اتباع افغانستانی ساکن ایران که شامل مهاجرین قانونی و غیرقانونی است صورت گرفته است. گامی برجسته و عظیم در مسیر بهترشدن وضعیت آموزش و تحصیل برای همه مهاجرین افغان در ایران به ویژه برای زنان افغان نیز مطرح است. در این میان هر سه سیاست اصولی نظام جمهوری اسلامی ایران یعنی سیاست حمایت و تکریم، سیاست حمیت ملی و اسلامی و سیاست اسلام مرز ندارد نقش تعیین‌کننده‌ای در شرایط آموزش و توانمندسازی زنان افغان ساکن ایران داشته است. در طی مصاحبه‌ای که با بانوان افغانستانی به عمل آمد مهم‌ترین عاملی که باید به آن توجه شود مقوله هسته، یعنی باور به قوی کردن خود برای تغییر است. توانمندسازی یک فرآیند پویا و فرهنگی است و بدون آموزش امکان‌پذیر نیست. مطابق تفسیر روایت زنان، اگر آن‌ها بخواهند در ایران از طریق توانمند شدن به امیدواری در زندگی برسند می‌بایست خود را به جای آنکه محدود ببینند آزاد منشانه درک نمایند. در واقع نتایج حاصل از این مطالعه نشان دهنده این است که رابطه‌ی میان توانمندسازی و امید به زندگی زنان افغانستانی ساکن ایران یک رابطه مثبت و معنادار است؛ یعنی با افزایش تفکر خودباوری که از عوامل مؤثر در توانمندسازی است به عنوان یک رویکرد اثربخش در جهت مدیریت و امید به زندگی است. یکی از عوامل توانمندی زنان افغان که آن را از دیگر مفاهیم متفاوت می‌کند، عاملیت است؛ به عبارت دیگر زنان باید خودشان اقدام کنندگان مؤثری در فرآیند تغییر باشند. عاملیت بانوان افغان ساکن ایران معرف این است که زنان را نباید فقط به عنوان دریافت‌کنندگان خدمات در نظر گرفت. بلکه باید به عنوان بازیگران اصلی در فرآیند تغییر در نظر گرفته شوند. در واقع توانمندسازی این بانوان در ایران قبل از آنکه ناشی از واقعیت‌های عینی باشد، از ادراک زنان (واقعیت ذهنی) نشأت می‌گیرد. مطابق تحلیل صورت گرفته توانمندسازی زنان افغان به دو دسته تقسیم می‌گردد: دسته اول توانمندی‌هایی که باعث افزایش انگیزه در بانوان افغان می‌گردد؛ دسته دوم توانمندی‌هایی که موجبات بهبود کیفیت امید به زندگی در بانوان را فراهم می‌سازد.

در مسیر تغییر نگرش بانوان افغان که با افزایش رضایت از زندگی، کاهش استرس و تقلیل ابهام در نقش خود در خانه و جامعه همراه است به گونه‌ای که این جرئت را در زنان ایجاد می‌کند که روی پای خود بایستند، با قدرت و آزادی تصمیم بگیرند و در انجام کارها مستقل باشند که این موارد ارتباط عمیقی با امیدواری و رضایت از زندگی و نه‌راسیدن از آینده دارد. پژوهش حاضر بیان‌کننده آن است که نقش توانمندسازی زنان افغان در بهبود کیفیت امید به زندگی در ایران یک حرکت فرهنگی است که آغاز آن با تغییر نگرش و بینش بانوان همراه بوده است و افزایش انگیزه سبب ارتقای روحیه خودباوری در شرایط سخت و دشوار مهاجرت می‌گردد. لذا باور بانوان در مورد ناتوانی در انجام امور کاهش یافته و آنان به مرحله اعتقاد به احساس مؤثر بودن، معنی‌داری و خودکارآمدی رسیده‌اند؛ و این فرآیند در آنان درک و نهادینه شده است مشارکت‌کنندگانی که هم در ایران متولد شده و یا با خانواده خود به ایران مهاجرت کرده‌اند بیان داشته‌اند که در صورت تحصیل کردن و دستیابی به مراحل عالی تحصیل و توانمند شدن، مشتاق بازگشت به وطن خود به عنوان سفیران فرهنگی و آموزشی ایران در افغانستان می‌باشند و این ظرفیت سبب می‌شود که آنان پیوندی در زمینه‌های متعدد میان ایران و افغانستان برقرار کنند. با توجه به ضرورت توانمندسازی و تأثیر آن بر افزایش امید به زندگی زنان افغان ساکن ایران و همچنین ارتقا بخشیدن و کاربردی شدن توانمندسازی آن‌ها در این پژوهش پیشنهاد می‌شود: افزایش آگاهی و آموزش مردان افغانستانی در ایران نسبت به وضعیت توانمندی، حقوق و تکالیف زنان در خانه و جامعه می‌تواند به برقراری تعادل در حقوق آنان کمک کند. این امر می‌تواند با برگزاری کارگاه‌ها، سخنرانی‌ها و آموزش‌های مختلف حضوری، مردان را قادر سازد تا به درستی و با انصاف در موارد حقوق خانواده، فعالیت‌های اجتماعی، توانمندی و به روز شدن زنان افغان رفتار کنند؛ طرح الگوسازی مناسب، برای زنان و دختران افغانستانی ساکن ایران جهت تبادل تجربیات، استفاده از نمونه‌های موفق و درک بهتر آنان از امیدواری به زندگی در این زمینه است. به نظر می‌رسد با اجرای طرح الگوسازی زنان موفق افغان و افزایش چتر حمایتی می‌توان به ارتقا و جایگاه آنان در خانه و اجتماع، نه‌راسیدن از مشکلات و امیدواری برای آینده را تا حدودی تضمین کرد؛ تشویق و تقدیر سالانه از زنان توانمند شده افغان مقیم ایران جهت گسترش توانمندسازی در مکان‌های فرهنگی و اجتماعی همراه با پرسش و پاسخ و برنامه‌های آموزشی، تفریحی و سرگرمی به همراه خانواده؛ راه‌اندازی کارگاه‌های خیاطی و دست‌دوزی در هر استان با مدیریت خود بانوان افغان جهت تجمیع تولیدات خانگی، عرضه و فروش آن‌ها به صورت گروهی.

منابع

الف - منابع فارسی

- القرآن الکریم (۱۴۱۸)، ترجمه محمد مهدی فولادوند، تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
- نهج البلاغه (۱۳۸۹)، ترجمه محمد دشتی، تهران: انتشارات پیام عدالت.
- زمردیان، امیرحسین (۱۴۰۰)، *توانمندسازی زنان مقدمات، ابعاد و شیوه‌های اجرا*، تهران: نشر همشهری، چاپ اول.
- سلطانی، رضا؛ وهابی همابادی، جلال؛ خالقی پور، شهناز (۱۳۹۷)، «اثربخشی آموزش معنویت بر تاب آوری عزت نفس و خود اتکایی زنان سرپرست خانوار مطلقه»، *فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ*، شماره ۳۷، صص ۵۴ - ۴۱.
- سلیمانی گردانی، یلدا (۱۳۹۸)، *مقایسه اضطراب و امید به زندگی و رضایت از زندگی در دانشجویان مجرد و متأهل دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت*، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- فاضلی کیا، لیلیا (۱۳۹۸)، «حقوق زن در افغانستان دوره امان‌الله (۱۹۲۹-۱۹۱۹)»، *ماهنامه آفاق علوم انسانی*، شماره ۲۸.
- کیمیایی، سید علی (۱۳۹۰)، «شیوه‌های توانمندسازی زنان سرپرست خانوار»، *فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی*، سال یازدهم، شماره ۴۰.
- مشفق، زهرا (۱۴۰۲)، «بررسی زمینه‌ها و موانع توانمندسازی زنان برای پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی در کشور افغانستان»، *کنفرانس ملی روانشناسی، علوم تربیتی و اجتماعی*، دوره ۱۹، صص ۹-۱.
- ملک‌زاده، فهیمه (۱۳۹۵)، «نقش اشتغال زنان در توسعه جامعه با رویکردی بر دیدگاه امام خمینی (ره)»، *پژوهشنامه متین*، شماره ۷۲.

- موسوی الخمینی، سید روح الله (۱۳۷۵)، *صحیفه نور*، جلد ۹.

- موسوی الخمینی، سید روح الله (۱۳۷۸)، *صحیفه امام*، جلد ۱۷.

ب- منابع انگلیسی

- Azizi, Fatemeh, Lane, Pauline, Boyce, Melanie, (2023), Afghan Women Refugees Enduring Domestic Violence Despite Finding Sanctuary in the UK, *Journal of International Migration and Integration*(SPRINGER), Vol.24,Issue14,pp,185-202.
- Barati, Hosain, Ramozi, Mirwais, Mousavi, Sayed H, Kaneda, Yudai, Ozaki, Akihiko, (2023), Health Challenges After a Ban on Women Working in Non-governmental organizations in Afghanistan, *Cureus, part of SPRINGER NATURE GROUP*, vol.15, Issue6, pp.40-38.
- Feith Tan, Nikolas, Ineli-Ciger, Meltem(2023), Group-Based Protection of Afghan Women and Girls Under The 1951 Refugee Convention, *International & Comparative Law Quarterly*, Vol. 72, Issue3, pp. 125-150.
- Kabeer, Naila, (2003), *Gender mainstreamin Poverty Eradication and the Millenniumm Development Goals: A Hand book for Policy Makers and other stakeholders*, London: Commom Wealth Secretariat.
- Longwe, sarah, (1991), *Gender Awerness: the Missing Element in the Third world Development Project, a chapter of changing perfections: Writing on Gender and Development* by Wallace T.& March c: OXFAM. 18-15.
- Sahill, Pamir H, (2023), Dwelling in an all-male world: A Critical analysis of the Taliban discourse on Afghan Women, *Women's Studies International Forum*, vol. 98, Issue 6, pp. 111-120.
- Sen, Amartya Kumar, (1999), *Development AS Freedom*, New York: Alfred A. Knopf, INC.
- Shahalimi, Nahid, (2022), *We Are Still Here: Afghan Women on Courage, Freedom, and the Fight to Be Heard*, New York: plume.

- Yaqubi, Abdul Wajid, Mehrnoosh, Ziaulhaq, (2023), Afghan Women and the Issue of Education: A Hundred Years of Conflict Between Tradition and Modernity, *Interchange A Quarterly Review of Education (SPRINGER)*, vol. 54, Issue 4, pp. 459-464.

پ- منابع عربی

- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴)، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج ۶۷، بیروت: دار إحياء التراث العربی.

ت- منابع الکترونیکی

- ابراهیمی، حسین، «ایران، خانه افغانستانی هاست»؛ یعنی محدودیتی نباشد / ما برای مهاجرین اردوگاه نزدیم، سایت تسنیم، تاریخ انتشار: ۱۵ شهریور ۱۳۹۵، ساعت: ۰۸:۵۷، تاریخ بازدید: ۱۷ مهر ۱۴۰۲، ساعت ۱۴:۳۸، قابل دسترسی در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1395/06/15/1178146>

- خبرگزاری فارس، «سخنان ناب آیت الله خامنه ای پیرامن افغانستان و افغانستان ها»، سایت خبرگزاری فارس، تاریخ انتشار: ۸ خرداد ۱۳۹۵، ساعت ۱۶:۲۱، تاریخ بازدید ۵ شهریور ۱۴۰۲، ساعت ۱۶:۳۸، قابل دسترسی در:

<https://www.farsnews.ir/af/news/13950308000120>